

โลกขึ้นสหัสวรรษใหม่ คนต้องเปลี่ยนแนวคิดใหม่
New Concepts for the New Millennium
(ของพระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต)

กัลยา กุศลสุวรรณ
Kanlaya Kunsuwan

วิถีชีวิตของมวลมนุษย์ย่อมปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลง อยู่เสมอ การปรับแนวคิดอย่างเหมาะสมกับยุคสมัยจึงเป็นภารกิจสำคัญและ จำเป็นต่อการดำรงชีพของมวลมนุษย์ บทปริทัศน์หนังสือ “โลกขึ้นสหัสวรรษ ใหม่ คนต้องเปลี่ยนแนวคิดใหม่” ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ประมวลแง่คิด/มุมมองเกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข สังคมที่เกิด จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์ที่ครอบงำให้มนุษย์จมกับกอง กิเลส หลงความสุขทางกาย อันเป็นเหตุแห่งทุกข์นานัปการ พร้อมสื่อแนวคิดเปิด ทางสู่ความสุข ตามหลักอริยสัจ 4 ในพุทธศาสนา เป็นวรรณกรรมที่เปี่ยมคุณค่า อีกเล่มหนึ่ง

โครงสร้างและสารัตถะ

ชื่อเรื่อง “โลกขึ้นสหัสวรรษใหม่ คนต้องเปลี่ยนแนวคิดใหม่” สื่อถึง ความมุ่งหมายของหนังสือได้ชัดเจน ท่านสื่อเนื้อหาหลักผ่านหนังสือนี้ 2 ประเด็น คือ ไอที-อินเทอร์เน็ต-การศึกษา ไชปริศนาความสุข และ ชีวิต-สังคม-ธรรมชาติ สาระโดยรวมเป็นการเน้นถึงปัญหาสังคมที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ที่มี ไอ ที (inter-national technology) เป็นปัจจัยกำกับ ครอบงำ และปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและ วิธีคิดของชาวโลก

¹ ป.ร.ด. (ภาษาไทย) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม

ท่านเปิดประเด็นโดยเกริ่นถึงยุคไอที ในแง่มุมของยุคเปิดเสรี/ยุคทุนนิยม เปิดให้มีการแข่งขัน เมื่อใครยาวสาวได้สาวเอา ถืออำนาจเงินเป็นใหญ่ เกิดช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวย ดังกรณีบิลล์ เกตส์ ผู้มีเงินมากถึงห้าหมื่นล้านล้านดอลลาร์ (2 ล้าน ล้าน บาท) กับคนจนที่ไม่มีแม่อาหารกิน สะท้อนปัญหาในยุคบริโภคนิยม ชุมชนล่มสลาย ใจผู้ร้ายชุกชุม เกิดภาวะการแย่งชิงทรัพยากรจนเกิดวิกฤตธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเป็นปัญหาร่วมของมนุษยโลก ท่านเสนอปัญหา อธิบายรายละเอียด เสนอตัวอย่าง และสื่อแนวคิดทางพุทธศาสนา เพื่อชี้ทางออก ดังนี้

1. ไอที-อินทรี-การศึกษา ไชปริศนาความสุข ประกอบด้วย

เทคโนโลยียุคใหม่ ขยายวิสัยแห่งปัญญาหรือขยายวิสัยแห่งค้นหาเทคโนโลยีมา ไม่แน่ว่าการศึกษาจะมี

การศึกษาไม่ใช่แค่ว่ามีทีวีดู

ไม่พัฒนาเพียงร่างกาย ต้องพัฒนาความสุขไปด้วย

พัฒนาขั้นพื้นฐานของการศึกษา อย่าให้พลาด

พัฒนาการทางปัญญา หนุนพัฒนาการทางอารมณ์

พัฒนาการทางปัญญา ฟังเขาพัฒนาการทางสังคมมาด้วย

การศึกษา ต้องพัฒนาศักยภาพแห่งความสุข

การศึกษาต้องให้คนพัฒนา เหนือกว่าโลกาภิวัตน์ที่ครอบงำไอที

2. ชีวิต-สังคม-ธรรมชาติ

การศึกษา คือการพัฒนาระบบสัมพันธ์แห่งชีวิต

การพัฒนามนุษย์ คือจุดตัดสินอนาคตของโลก กระทบจักรวาล

แนวคิดที่ขับเคลื่อนอารยธรรมปัจจุบัน

แนวคิดทางเลือก สู่การแก้ปัญหาของอารยธรรมที่ติดตัน

เพราะต่างพากันสุดโต่ง จึงพากันมาติดตัน

โลกขึ้นสหัสวรรษใหม่ คนต้องเปลี่ยนแนวคิดใหม่

จากแนวคิดทั้ง 15 หัวข้อที่ท่านบรรจุในแนวคิดหลักดังกล่าว มีกระบวนการ
ความที่ครอบคลุมสอดคล้องกับหลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นกระบวนการที่เริ่มจากการ
ชี้ปัญหา (ความทุกข์) บอกสาเหตุและเส้นทางสู่การข้ามพ้นปัญหา (ความสุข)
ได้อย่างแยบยลด้วยภูมิธรรมและอัจฉริยภาพในการอธิบาย ทำให้ผู้อ่านเกิด
ความปีติกับการได้เรียนรู้พุทธธรรม ประมวลได้ 3 ประเด็น คือ ความทุกข์ของ
ชาวโลก ภาวะแห่งความทุกข์ แนวคิดการจัดการความทุกข์สู่ความสุข

ความทุกข์ของชาวโลก

“ทุกข์” เป็นภาวะอันไม่พึงปรารถนาของมวลมนุษย์ ไม่มีใครอยากมี
ความทุกข์ การอ้อนวอนของผู้คนทุกเชื้อชาติ ทุกศาสนาต่อพระเจ้า/ศาสดา/สิ่ง
ยึดเหนี่ยว ที่ศรัทธา ล้วนขอให้พ้นทุกข์ พบความสุข เพราะ “ทุกข์,ทุกข์” คือ ความ
ยากลำบาก, ความไม่สบายกายไม่สบายใจ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
พ.ศ. 2542, 2546 : 533) ทุกข์ เป็นอริยสัจ 4 ข้อแรกที่เกิดคู่กับการมีมนุษย์ ท่าน
เปิดประตูความทุกข์ของชาวโลกว่า

“ปัจจุบันโลกของเราอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ บางคนก็เรียกว่ายุคไอที
สิ่งที่ตามมากับยุคนี้คือ เป็นยุคของการเปิดเสรี เป็นยุคที่มีการแข่งขัน ใครดีใครอยู่
มือใครยาวสาวได้สาวเอา เป็นยุคทุนนิยม เงินนิยม เงินเป็นใหญ่ คนรวยจะรวย
ยิ่งขึ้น คนจนจะยิ่งจนลง ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ต่างกันอย่างฟ้ากับดิน”
(ป.อ. ปยุตโต, 2548 : 1)

มนุษย์ในโลกย่อมมีบริบทต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามกฎธรรมชาติ ใน
รอบสหัสวรรษหนึ่ง ๆ หรือช่วงระยะเวลา 1,000 ปี โดยสากล สหัสวรรษใหม่ คือ
หลัง คริสตศักราช 2000 สหัสวรรษที่ 3 นับจากปี 2001 จากยุคดั้งเดิมมาสู่
ยุคปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคมมากมายแง่มุมทั้งบริบททาง
กายภาพและสติปัญญาของคน ปรากฏรวดเร็ว และเด่นชัดขึ้นเป็นลำดับ

ยุคโลกาภิวัตน์ เป็นยุคสมัยที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี มีการสื่อสารไร้พรมแดน ความสะดวกสบายด้วยปัจจัยด้านวัตถุเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว คำว่า วัตถุนิยมจึงเกิดขึ้น หลังไหล แดกหน่อ ต่อยอด ยากจะหยุดยั้ง ซึ่งมักเรียกกันว่าความเจริญต่างๆ เช่น ด้านการศึกษา การแพทย์ การคมนาคม การอุตสาหกรรม ฯลฯ ส่งผลต่อชีวิตและสังคมของมวลมนุษยชาติ แต่อีกด้านหนึ่ง กลับเป็นวิกฤตแห่งปัญหาต่างๆ มาบั่นทอนความสุขสงบของชาวโลก จนเป็นประเด็นปัญหาชั้นวิกฤต เป็นภารกิจสำคัญของปวงประชาชาติ ดังที่พุทธทาสภิกขุ (2529 : 252-253) กล่าวว่า “... วัตถุนิยมกำลังครองโลก กำลังจับจิตใจมนุษย์ทุกคนในโลก บีบบังคับให้ดินรนไปในทางของ ความลุ่มหลงต่อวัตถุ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความเห็นแก่ตัว และส่งเสริมให้เห็นแก่ตัวยิ่งขึ้นไป โลกจึง เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว เพราะพอใจในรสของวัตถุ ลุ่มหลงมากกว่าสิ่งใด...” “การนำพามวลมนุษยชาติออกจากอำนาจแห่งวัตถุนิยม” จึงเป็นปณิธานหนึ่งในการทำงานของท่าน

เป็นที่ตระหนักกันโดยทั่วไปถึงความรุนแรงของปัญหาอันเนื่องมาจากอำนาจของวัตถุนิยมที่ลุกลามไปทั่วโลก วิธีชีวิตที่เปลี่ยนไปนี้ส่งผลต่อแนวคิด วิธีปฏิบัติที่ผลักดันผู้คนจมปลักกิเลส แสวงหาเครื่องอุปโภคบริโภคเกินขอบเขต ด้วยปัญญา ผู้คนและองค์กรต่าง ๆ ในสังคมต่างวิตกกังวล พยายามใช้กลวิธีในการป้องกันป้องปรามผ่านสื่อหลากหลาย ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เป็นการโน้มน้าวและเพิ่มพูนสติปัญญา โดยเฉพาะ “**โลกขึ้นสหสวรรค์ใหม่ คนต้องเปลี่ยนแนวคิดใหม่**” ของพระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต คือสื่อสร้างสรรค์อีกเล่มหนึ่งที่ประมวลปัญหา/ทุกข์ ชี้นำเหตุ และวิถีการแก้ไข

ท่านจำแนกความทุกข์ที่เกิดขึ้นแก่ชาวโลก 3 มิติ คือ ปัจเจกบุคคล สังคม/ชุมชน และความเสื่อมโทรมของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไว้ในหนังสือเล่มนี้ประมวลปัญหาที่มนุษยชาติต้องเผชิญหลายด้าน เช่น ชุมชนอ่อนแอ/ล่มสลาย ใจผู้ร้ายชุกชุม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ขาดความเอื้ออาทรต่อกัน แย่งชิงทรัพยากรจากธรรมชาติฝนแล้ง น้ำท่วม ตอนท้ายท่านตั้งคำถามทิ้งท้าย นำสู่การคลี่คลายและโน้มน้าวให้ติดตามว่า “ปัญหามากมายนี้ เป็นปัญหา ร่วมกันของมนุษยชาติ ซึ่งกำลังเดินเข้าสู่วิกฤตในทุก ๆ ด้าน พุทธศาสนาซึ่งเป็น

ศาสนาแห่งปัญญา จะมีคำตอบหรือหาคำตอบของปัญหาอย่างไร (ป.อ. ปยุตโต, 2548 : 2)

ภาวะแห่งทุกข์

ปัจจัยหลักที่นำพามวลมนุษย์ในโลกก้าวสู่ความทุกข์ได้รวดเร็วคือ ความก้าวหน้าของไอทีที่ส่งผลต่อโลกาภิวัตน์ สรุปลักษณะภาวะแห่งทุกข์ได้ 3 ด้านคือ เทคโนโลยีการศึกษา และภาวะสุดโต่ง

1. เทคโนโลยี

เทคโนโลยีที่ทันสมัยเป็นเหตุแห่งทุกข์ของผู้คนปัจจุบัน เนื่องจากเทคโนโลยีเป็นนายคน เป็นเครื่องมือของคนส่วนน้อย ทำให้อยู่คืออยู่รอดแต่เป็นสิ่งเสียดิต และทำให้ขาดปัญญา ท่านป.อ. ปยุตโต (2546 : 5-6) ประารถึง Technology ว่าเป็นเครื่องมือของคน แทนที่จะรับใช้คน แต่กลับกลายเป็นนายและครอบงำคน นอกนั้นยังเป็นเครื่องขยายวิสัยแห่งอินทรีย์ (cognitive faculties) คือทำให้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทำงานได้ดี หรือสามารถเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส และคิดได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แล้วนำมาซึ่งปัญญาและปัญหา ถ้าใช้อินทรีย์ทั้งหกสนองตณหา ปัญญาจะลดน้อย กลับไปเพิ่มพูนปัญหาซึ่งนำสู่ภารกิจของสังคมในการพัฒนาคน นอกจากเครื่องมือติดต่อสื่อสารหรือทวาร/ผัสสทวาร ซึ่งเป็นช่องทางรับรู้ทั้ง 6 ทางแล้ว เครื่องมือในการทำการอีกชุดหนึ่งคือ “กรรมทวาร” ได้แก่ กาย วาจา ใจ ถือเป็นประตูทำการต่อโลก เสมือนช่องทางส่งสาร การรับรู้ด้วยการใช้ตา หู ฯลฯ และส่งสารผ่านกาย วาจา ใจ เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการศึกษาในยุคที่มีเทคโนโลยี การพัฒนาการศึกษาในสหัฐวรรษนี้จึงต้องมีกระบวนการที่สอดคล้องกับบริบทแวดล้อมอย่างยุคโลกาภิวัตน์ ดังข้อความ

“...ชีวิตมนุษย์ที่เกิดมาแล้วจะเป็นอยู่ได้ก็ต้องมีเครื่องมือสื่อสารสัมพันธ์ 2 ชุดนี้ คือมีเครื่องมือสื่อสารสัมพันธ์ติดต่อกับโลกภายนอก ทั้งเครื่องรับรู้และเครื่องทำการต่อกันกับโลกภายนอก เมื่อมีพร้อมแล้วเขาก็ดำเนินชีวิตอยู่ได้ แต่

จะดำเนินชีวิตได้ดีหรือไม่นั้นก็ยังไม่แน่ซึ่งต้องอยู่ที่ว่าเขารู้จักใช้มันหรือใช้มันเป็นหรือไม่ ดังนั้นเรื่องที่สำคัญก็คือ มนุษย์ต้องรู้ว่าเราใช้ตาหูจมูก ลิ้น กาย ใจ ที่แท้ก็เพื่อรู้ เช่นให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร เป็นอย่างไร มันมีประโยชน์หรือมีโทษต่อเขาอย่างไร และเขาควรจะปฏิบัติต่อมันอย่างไร เมื่อไม่รู้ก็ดำเนินชีวิตให้ดีไม่ได้...”

(ป.อ. ปยุตฺโต, 2548 : 10)

เทคโนโลยีที่ก้าวหน้ากับความสามารถในการวิเคราะห์เพื่อนำใช้อย่างเหมาะสม รวมถึงวิจรรณญาณในการเข้าถึงสื่อต่าง ๆ ที่รับมาในยุคโลกาภิวัตน์ไม่มีประสิทธิภาพ เป็นโจทย์/ปัญหาให้ขบคิดกันอยู่เรื่อยมา โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในยุคที่ต้องจัดการควบคุมไปกับการเปลี่ยนแปลงนี้

2. การศึกษา

นอกจากเทคโนโลยีที่ถั่งโถมเข้ามาทำให้การรับสารส่งสารพัฒนาไปอย่างรวดเร็วแล้ว การจัดการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไปเป็นอีกปัญหาที่รุมเร้าสังคมโลก จึงเกิดคำถามว่า “เทคโนโลยีมาไม่แน่นว่าการศึกษามี” และ “การศึกษาไม่ใช่เพียงว่ามีทีวีดู” การศึกษาเป็นปัญหาที่เป็นการเรียนรู้แค่ระดับความรู้สึก สมองความอยู่รอด เรียนจบ มีงานทำ วนเวียนอยู่แค่สังสารวัฏ ไม่มีความรู้ที่แท้จริง การศึกษายุคนี้แทนที่เป็นการพัฒนาปัญญากลับเป็นการเพิ่มพูนปัญหาแสดงถึงการใช้เทคโนโลยีที่ไม่คุ้มค่า

“...มนุษย์ยุคนี้อยู่แค่ความรู้สึก เขาได้เทคโนโลยีมาขยายวิสัยของอินทรีย์จริง แต่ตาของเขาที่ขยายวิสัยด้วยโทรทัศน์ ก็ขยายการดูเพียงเพื่อสนองความรู้สึกบันเทิง สนุกสนานอย่างที่ได้กจำนวนมากดูแล้วไม่ได้ความรู้เลย ได้คอมพิวเตอร์มาขยายให้แก่อินทรีย์แห่งความคิด แต่เด็กบางทีก็แทบไม่ได้รู้ได้คิดอะไร เขา อ้างกันว่าเล่นเกมเพื่อได้ฝึกสมอง ก็ได้ชนิดน้อย ได้บ้างเหมือนกัน แต่มันไม่คุ้ม มักจะเป็นข้ออ้างเสียมากกว่า...”

(ป.อ. ปยุตฺโต, 2548 : 17)

ปัญหา/ทุกข์ที่เกิดกับสังคมคือ การศึกษาที่มีเทคโนโลยีทันสมัยแต่ไม่อาจแยกแยะได้ระหว่างการเสพกับการศึกษา เสพอย่างเดียว เสพมาก ปัญหายิ่งมากขึ้น เป็นโจทย์ให้สถาบันครอบครัวและองค์กรที่เกี่ยวข้องบ้านป่วนกันไปถ้วนหน้า แม้ได้เดินหน้าแก้ปัญหากันอย่างต่อเนื่องแต่ยังไม่มีที่ท่าว่าจะสิ้นสุดลงได้

3. ภาวะสุดโต่ง

ภาวะสุดโต่งหรือการปฏิบัติที่ สุดโต่ง เป็นการยึดมั่น/ถือมั่นสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากจนไม่อาจเปลี่ยนแปลง การสุดโต่งที่ก่อปัญหาในสังคมของบุคคลหรือสมาชิกในสังคมทุกขนาดของคนทุกระดับ เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าปัญหาอื่น ๆ อีกมากมายมาสู่สังคม “เพราะต่างก็ไปสุดโต่งจึงพากันติดตัน” ท่านหยิบยกการสุดโต่งในความเชื่อเรื่องกรรมเก่าที่เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ไม่คิดพัฒนากรรมใหม่ การสุดโต่งในลัทธิการเมือง โดยเฉพาะลัทธิคอมมิวนิสต์ที่พยายามจัดการให้ปัจเจกชนเสมอภาคทุกด้าน กับระบบเสรีนิยมที่ให้เสรีภาพทุกด้านตามปรารถนาจนเกิดการเมาเสรีภาพแย่งชิงเบียดเบียน จมดิ่งลงสู่อบายมุข ดังข้อความ “ถ้าใครไปติดอยู่กับกรรมเก่า แยกก็ละห้อยรอมผลกรรมอยู่นั้นแหละ... เห็นชัด ๆ ว่าหมดทางก้าวต่อไปในไตรสิกขา...” และ “มนุษย์มีการพัฒนาไม่เท่ากัน การจัดการทางสังคมให้เป็นอย่างไรอย่างหนึ่งไม่ได้ เช่น คอมมิวนิสต์มุ่งจัดการให้คนในสังคมเหมือนกัน เท่าเทียมกันหมด เป็นการฝืนธรรมชาติความเป็นมนุษย์เกินไป ส่วนพวกทุนเสรีนิยม เน้นเสรีภาพทำให้มัวเมาเสรี สังคมจมสู่อบายมุข” (ป.อ. ปยุตโต, 2548 : 82,84-85)

จะเห็นได้ว่า ประเด็นปัญหาการสุดโต่งเรื่องกรรมเก่า ความเชื่อในลัทธิทางการเมืองทั้งสองลัทธิที่ท่านหยิบยกมา รวมถึงปัญหาจากเทคโนโลยีและการศึกษาเป็นปัญหาของสังคมไทยและสังคมโลกที่ต้องได้รับการแก้ไข การวิเคราะห์ถึงเหตุปัจจัยเพื่อสื่อแนวคิดในการแก้ไขและพัฒนาอย่างมีทิศทาง

แนวคิดการจัดการความทุกข์สู่ความสุข

นอกจากเสนอปัจจัยหลักที่นำพาความทุกข์สู่ผู้คนในสังคม คือความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี อาจนำพาผู้คนในสังคม และความคิดสุดโต่งของคนในสังคมดังกล่าวมาข้างต้น ท่านสื่อสถานการณ์ของปัญหาพร้อมสอดแทรกหลักพุทธธรรมให้เกิดความกระจ่างในเหตุปัจจัย สื่อแนวคิดและชี้แนะวิถีพุทธสู่การพัฒนาและแก้ปัญหาอย่างแยบยล 2 ด้าน คือ การจัดการการศึกษาในสหัสวรรษใหม่ และการนำทางชีวิตและสังคมสู่สันติสุข

1. การจัดการศึกษาในสหัสวรรษใหม่

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการพัฒนาคนและเป็นเครื่องมือสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ คุณภาพของการศึกษาจึงบ่งบอกระดับความเจริญของชาติ สถานการณ์ด้านการศึกษาของชุมชนโลกยุคโลกาภิวัตน์เป็นปัญหาที่ต้องขบคิด ด้วยปัจจัยการสื่อสารไร้พรมแดนที่เปี่ยมด้วยข้อมูล

กระบวนการสื่อสารและรับสารที่แสนสะดวก รวดเร็ว ความสุดโต่งของวิถีชีวิตในบริบทสังคมเก่าและใหม่ล้วนไม่ใช่วิถีแห่งความสุขของชีวิตและสันติภาพของสังคม เพราะขาดความสมดุลระหว่างความเจริญด้านวิทยาการต่าง ๆ กับคุณธรรม จริยธรรม ของคนในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ (ม.ป.ป. : 2) ที่กล่าวว่า “การศึกษาสมัยนี้เป็นการศึกษาหมาหางด้วน “...ระบบการศึกษาในโลก แม้ระดับที่เรียกกันว่ามหาวิทยาลัย ยังเป็นเหมือนกับหมาหางด้วน คือสอนกันแต่หนังสือกับวิชาชีฟ... ยังมีวิชาอะไรบ้างที่สอนความเป็นคน และสอนความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เรายังขาดความรู้เรื่องความเป็นคนหรือเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นี่แหละมันเหมือนกับหมาหางด้วน...”

ท่านสะท้อนวิกฤตการณ์ ชี้ประเด็นและแนวทางการแก้ปัญหาไว้ 3 ประเด็นคือ ความสุขและการพัฒนาพื้นฐานการศึกษา การศึกษาเพื่อพัฒนาปัญญาและสังคม และการศึกษาเพื่อก้าวพ้นการครอบงำของโลกาภิวัตน์ ดังนี้

1.1 ความสุขและการพัฒนาพื้นฐานการศึกษา ท่านชี้แนะถึงแนวคิดในการจัดการศึกษาตามหลักจิตวิทยาการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสุขเพราะสามารถสนองต่อค้นหาหรือเป็นทางเลือกตามความถนัด/ชอบ เทียบกับแนวคิดทางพุทธศาสนาด้านการก้าวพ้นภาวะทุกข์ สุข ไม่ใช่เรียนรู้เพียงสนองอารมณ์แต่ต้องมีความสุขกับการเรียนสิ่งที่ชอบและไม่ชอบซึ่งการเรียนรู้ที่แท้จริงเป็นการเตือนสติครู อาจารย์ไม่ให้หลงทางไปกับแนวคิดเรื่องการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่ไม่ถูกต้อง มีสาระโดยสังเขปว่า “ครู อาจารย์ ต้องทำการเปลี่ยนแปลงให้คนชอบทั้งสิ่งที่ชอบและไม่ชอบให้ได้ โดยเฉพาะการชอบสิ่งที่ไม่เคยชอบแต่เป็นประโยชน์ ยิ่งทำให้มีความรู้มากขึ้น แสดงว่าเรามีความสุขจากการเรียนอย่างแท้จริง สามารถข้ามพ้นความสุข-ทุกข์ ไม่เพียงสนองอารมณ์สนุก แล้วต้องพบทุกข์ถนัด” ท่านเสนอให้นำแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (child-centered education) ที่เน้นความสุขของผู้เรียนมาเชื่อมโยงกับปัจจัยภายใน คือเพียงกระตุ้นความสนใจเบื้องต้นแล้วพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความอยากเรียนรู้ด้วยวิจรรณญาณ ไม่ตกเป็นเหยื่อของข่าวสารข้อมูล ไม่ใช่เพียงเพื่อการเสพเพื่อสนองความสุขทางอารมณ์

1.2 การศึกษาเพื่อพัฒนาปัญญาและสังคม ท่านชี้แนะถึงปัญหาและความสมบูรณ์ของการเรียนรู้ผ่านอินทรีย์ 6 (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) ปฏิสัมพันธ์กับโลกทางกาย วาจา ใจ และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคม โดยใช้ปัญญาในการแยกแยะการเสพและสื่อด้วยปัญญาและอารมณ์ แล้วสามารถทำให้ดำรงชีวิตอยู่เหนือสัจชาติญาณได้

1.3 การศึกษาเพื่อก้าวพ้นการครอบงำของโลกาภิวัตน์ ท่านสรุปว่าปัญหาสังคมเกิดจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีก่อความทุกข์มากกว่าสร้างความสุข ทำให้สังคมปั่นป่วน โดยเฉพาะทำให้มนุษย์ขาดเสรีภาพที่แท้จริงและเข้าใจความหมายของเสรีภาพแคบลง เป็นเพียงการทำได้ตามชอบใจ การศึกษาไม่อาจพัฒนาให้ผู้คนข้ามพ้นโลกาภิวัตน์แห่งค้นหา คนจึงตกเป็นทาสของสิ่งที่ตนสร้าง ไม่ได้เอาชนะธรรมชาติดังคิด มีความสุขแบบฟุ้งพา แสวงหาสิ่งเสพทั้งเครื่องอุปโภคและบริโภค การจัดการศึกษาเพื่อข้ามพ้นปัญหานี้ จะนำชีวิต

สื่อสรภาพที่แท้ จึงต้องครอบคลุมทุกบริบทของชีวิตที่จำแนกไว้ 3 ด้าน คือ การติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก จิตใจ และปัญญา

แนวคิดในการจัดการศึกษาที่หลงทางไปกับเทคโนโลยีใหม่ สุดโต่งไป กับทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนไม่สามารถพัฒนาพื้นฐานการเรียนรู้ที่ต้องปูพื้นฐานปฏิสัมพันธ์ของอินทรีย์ 6 และโลกทางกาย วาจา ใจ รวมถึงบริบททางสังคม เป็นปัญหาและความทุกข์ของปัจเจกชนและสังคม ซึ่งต้องแก้ไขโดยใช้ปัญญาและหลักการทางพุทธศาสนา

2. การนำทางชีวิตและสังคมสู่สันติสุข

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริโภคเทคโนโลยี รวมถึงแนวคิดและระบบการจัดการศึกษาที่ไม่อาจสร้างปัญญาและความสุขที่แท้ให้ผู้คน ท่านยืนยันว่า พุทธศาสนามีทางออกผ่านหนังสือเล่มนี้หลายประเด็น มีสาระโดยสังเขปดังนี้

2.1 การศึกษาควรพัฒนาการศึกษาโดยองค์รวม คือการพัฒนาโดยการเชื่อมโยงทุกบริบทของชีวิต “ไม่ว่าจะพัฒนาคนด้านไหน ความเป็นเหตุปัจจัยในระบบความสัมพันธ์ก็จะโยงถึงกัน ทำให้การพัฒนาก้าวไปด้วยกัน ทั้ง 4 ด้าน ทั้งการพัฒนาทางกาย สังคม จิตใจ และปัญญา โดยใช้ปัญญาเป็นตัวหนุน” (ป.อ. ปยุตโต, 2548 : 41)

2.2 การใช้หลักทางสายกลางในการพัฒนา เนื่องจากความคิดและการกระทำที่ สุดโต่งเป็นปัญหาที่แก้ไขโดยแนวคิดมัชฌิมาปฏิปทา เป็นแนวทางที่ใช้ด้านความคิดและการกระทำที่ สุดโต่ง “ตามแนวคิดมัชฌิมา ระบบทุกอย่าง ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จะมีแกนร่วมให้ประสานกลมกลืน และก้าวไปในทางแห่งสันติสุขเป็นอันเดียวกัน...” (ป.อ. ปยุตโต, 2548 : 98)

2.3 การพัฒนาปัญญา ท่านยืนยันถึงอำนาจของปัญญาที่เหนือกว่าความรู้แยกแยะให้เห็นประเภทของปัญญา การเกิดปัญญา ไตรสิกขา อำนาจของปัญญาต่อชีวิตและสังคมแห่งสันติสุข โดยเฉพาะการใช้ปัญญาในการเสพข้อมูลข่าวสารในยุคโลกาภิวัตน์ ปัญญาของมนุษย์จึงเป็นหมายแห่งความรู้ที่ใช้เยียวยาปัญหาของมนุษย์ เป็นเกราะป้องกันความทุกข์ สร้างสุขได้ทุกสถานการณ์ “สังคมที่จะพัฒนา คนต้องมีความเข้มแข็งทางปัญญา แค่เข้มแข็ง

ทางกาย เข้มแข็งทางพลังอาวุธ มันไม่พอ เข้มแข็งทางจิตใจก็ดี แต่ยังไม่พอ ตันอีก พวกนี้ต้องเป็นตัวรับใช้ ต้องเข้มแข็งทางปัญญา จึงจะแข่งและนำเขาได้” (ป.อ. ปยุตโต, 2548 : 103)

สรุป

แนวคิดใหม่ที่ประมวลมาโดยสังเขป สามารถใช้ตั้งรับข้อมูลใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์อย่างรู้ทัน นับเป็นขุมทรัพย์ทางปัญญาอันทรงค่า เปรียบดังอาวุธที่ใช้จัดการกับปัญหา ให้รู้ทันและข้ามพ้นทุกข้ออันเกิดจากปัจจัยภายนอกและภายใน อันเป็นอุปสรรคต่อการก้าวสู่ความสุขทั้งระดับโลกียสุขและโลกตรสุข ซึ่งท่านจำแนกไว้ในหนังสือ **“ความสุขทุกแห่งทุกมุม”** 3 ประเภท คือ ความสุขที่ต้องหาได้แก่สุขแบบสนองตัณหา ความสุขที่สร้างเองได้ ได้แก่สุขแบบสนองจันตะ และความสุขที่มีในตัวทุกเวลา ได้แก่สุขที่ไม่อาศัยการสนอง (ป.อ. ปยุตโต, 2555 : 82) นับเป็นหนังสือที่เปี่ยมด้วยคุณค่าอีกเล่มหนึ่งมากด้วยอรรถรสทางปัญญา เป็นวาทกรรมคำสอนที่ชาวพุทธหรือผู้ประสงค์พัฒนาความคิด รู้ทันตัวตน รู้ทันโลกาภิวัตน์ ปราบปรามปัญหา และความสุขที่ยั่งยืนควรเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

- ประยุทธ์ ปยุตโต. (2555). **ความสุขทุกแห่งทุกมุม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เอเชียเพรส.
- _____. (2548). **โลกขึ้นสหสวรรค์ใหม่ คนต้องเปลี่ยนแนวคิดใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย.
- พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). **คู่มือมนุษย**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ.
- _____. (ม.ป.ป). **การศึกษาหมาหางด้วน**. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์.
- _____. (2546). **ปณิธาน 3 ประการ**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
- ราชบัณฑิตยสภา. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.